

Autor
Jan Kojło

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

AUTORSKI PROGRAM KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

**Zespół Szkół Zawodowych
w Hajnówce**

Koordinator merytoryczny kompetencji kluczowej w zakresie przedsiębiorczości
Mirosława Gerkowicz

Lublin, 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
1 Cele ogólne nauczania.....	7
1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej.....	7
1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość.....	7
1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty.....	7
1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy).....	8
2 Cele szczegółowe.....	9
3 Treści nauczania.....	15
3.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza.....	15
3.2 Gospodarka rynkowa.....	16
3.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej.....	16
3.4 Instytucje gospodarki rynkowej.....	17
3.5 Państwo w gospodarce rynkowej.....	17
3.6 Człowiek w gospodarce rynkowej.....	18
3.7 Integracja gospodarcza ze światem.....	19
4 Procedury osiągania celów.....	21
4.1 Postulaty metodyczne.....	21
4.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych.....	21
4.3 Metody nauczania.....	22
4.4 Środki dydaktyczne.....	24
4.5 Spis wykorzystanej literatury.....	24
4.6 Postulowane wyposażenie pracowni.....	24
5 Opis założonych osiągnięć ucznia.....	25
5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych.....	25
- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,.....	26
5.2 Główne narzędzia kontroli.....	34
6 Procedury ewaluacji programu nauczania.....	35
7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania.....	37
8 Bibliografia.....	39

Wstęp

We wrześniu 2002 r do szkół ponadgimnazjalnych wprowadzono nowy przedmiot o nazwie przedsiębiorczość. Jego głównym celem było przygotowanie młodego człowieka do aktywnego i świadomego udziału w życiu gospodarczym.

Przygotowany program „Podstawy przedsiębiorczości” jest dostosowany do pracy z młodzieżą uczącą się w technikum mechanicznym.

Położyłem w nim szczególny nacisk na przygotowanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, planowania kariery zawodowej, kreowania własnej aktywności niezbędnej w czasie poszukiwania pracy. Wiedza ta jest obecnie niezbędna szczególnie w warunkach rosnącego bezrobocia.

Dużą uwagę zwróciłem również na umiejętności pozwalające dokonywać opisu własnej osobowości, zasady właściwego komunikowania się w grupie, prowadzenie negocjacji, oraz na umiejętne rozwiązywanie konfliktów w miejscu pracy.

Punktem wyjścia do programu „Podstawy przedsiębiorczości” w liceum i technikum jest podstawa programowa do nauczania podstaw przedsiębiorczości zawarta w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. nr 51 z 29.05.2002 ze zmianami), rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 czerwca 2009 r. w sprawie dopuszczenia do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczenia do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. Nr 89 z 8.06.2009r, poz.730), standardy egzaminacyjne oraz Zalecenia Departamentu Europejskiego i Rady z dn. 18.12.2006 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE), diagnozę lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty oraz profil zawodowy.

Autorski program kształtowania kompetencji kluczowych przedsiębiorczości zawiera sposoby osiągania celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb uczniów oraz warunków w jakich program będzie realizowany.

Program ten zawiera także opis osiągnięć ucznia z uwzględnieniem standardów wymagań będących podstawą do przeprowadzenia egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w zakresie wiadomości i umiejętności związanych z zatrudnieniem oraz działalnością gospodarczą.

Twórcą programu nauczania jest Jan Kojło – nauczyciel podstaw przedsiębiorczości w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce.

1 Cele ogólne nauczania

1.1 Cele nauczania wynikające z podstawy programowej

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.
2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.
3. Kształtowanie skutecznego komunikowania się i umiejętności pracy w zespole.
4. Kształtowanie umiejętności aktywnego szukania pracy i jej świadomego wyboru.
5. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.
6. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej. Zapoznanie się z podstawowymi zasadami podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej w różnych formach.
7. Poznanie roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.
8. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej.

1.2 Cele nauczania wynikające z kluczowej kompetencji – inicjatywność i przedsiębiorczość

- 1) Kształtowanie umiejętności planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią odpowiedzialności;
- 2) Poznanie zasad skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień;
- 3) Kształtowanie umiejętności rozwiązywania konfliktów w twórczy sposób;
- 4) Rozwijanie zainteresowań uczniów, przygotowanie do samodzielnego zdobywania wiedzy i rozwijania kompetencji kluczowych sprzyjających kształtowaniu postaw przedsiębiorczości;
- 5) Doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy i efektywnego posługiwania się technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi;
- 6) Kształtowanie umiejętności inicjatywnych i innowacyjnych działań do wyznaczania sobie celów i zadań oraz ich realizacji;
- 7) Rozwijanie zdolności wyszukiwania jak największej liczby rozwiązań danego problemu i konsekwencji w realizacji swoich zadań;

1.3 Cele nauczania wynikające z diagnozy lokalnych potrzeb rynku pracy i oświaty

Kształtowanie umiejętności przystosowania się do nowych wyzwań zawodowych.
Wzmocnienie osobowości ucznia pod kątem kształtowania kariery zawodowej,
Poznanie wymogów i potrzeb rynku pracy;

Poznanie instytucji pośredniczących w znalezieniu pracy;
Kształtowanie postaw zmierzających do zwiększenia efektywności zawodowej i poruszania się na rynku pracy.

1.4 Cele nauczania wynikające z profilu zawodowego (szkoły i specjalności klasy)

1. Ocena predyspozycji w zawodzie technik mechanik
2. Planowanie ścieżki edukacyjnej i kariery zawodowej
3. Organizacja własnego warsztatu pracy
4. Znaczenie egzaminu zawodowego potwierdzającego kwalifikacje zawodowe
5. Umiejętność nawiązywania kontaktów z pracodawcą
6. Sporządzanie listu motywacyjnego i CV
7. Dokonywanie wyboru miejsca pracy
8. Uruchomianie działalności gospodarczej
9. Doskonalenie umiejętności zawodowych i poszerzanie wiedzy zawodowej
10. Nawiązywanie kontaktów ze środowiskiem biznesowym i gospodarczym w branży mechanicznej

2 Cele szczegółowe

Uczeń potrafi:

- opisać rolę obywatela w gospodarce jako: konsumenta, pracownika i pracodawcy,
- wymieniać aspekty ochrony konsumenta, instytucje rządowe i pozarządowe zajmujące się ochroną konsumenta,
- wymienić wpływ reklamy na konsumenta,
- wymienić stosunki pracy i ich cechy,
- wyliczyć formy zatrudnienia pracowników, nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy,
- nazwać podstawowe prawa i obowiązki pracowników,
- zdefiniować pojęcie rynku pracy,
- zdefiniować pojęcie bezrobocia i formy walki z nim,
- wymieniać metody poszukiwania pracy i instytucje wspierające osoby poszukujące pracy,
- wymienić zasady obowiązujące przy przygotowywaniu: CV, listu motywacyjnego,
- przygotować się do rozmowy z przyszłym pracodawcą,
- wyjaśnić pojęcie osobowości człowieka,
- wymienić cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości,
- wymienić mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka, takie jak: potrzeby, uczucia, motyw,
- nazwać mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka,
- nazwać i rozumieć mechanizmy zachowania się człowieka w sytuacjach trudnych,
- wymienić zasady organizacji pracy w zespole,
- nazwać pojęcie działalności gospodarczej,
- wyliczyć zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyki pracy,
- wyjaśnić role przyjmowane w grupie i rozumie znaczenie właściwego wypełniania ról społecznych,
- zastosować środki komunikacji interpersonalnej (werbalne i niewerbalne)
- zastosować zasady skutecznego komunikowania się,
- wymienić prawa i obowiązki pracowników,
- przytoczyć przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników,
- wybrać sposób przeciwdziałaniu zjawisku mobbingu w miejscu pracy,
- wymienić rodzaje umów regulujących zatrudnienie,
- scharakteryzować rolę związków zawodowych,
- wyjaśnić przyczyny, skutki i formy walki z bezrobociem,
- zdefiniować pojęcie gospodarstwa domowego i wymienić jego rolę w gospodarce rynkowej,
- wymienić typy gospodarek i różnice pomiędzy gospodarką rynkową i innymi typami gospodarek,
- wyjaśnić pojęcia związane z gospodarką rynkową tj. popyt, rynek,
- wymienić cechy gospodarki rynkowej tj. przedsiębiorczości, konkurencji,

- uzasadnić potrzebę zachęt ekonomicznych dla konsumenta, pracodawcy, przedsiębiorcy,
- zdefiniować nazwę pieniądza, jego właściwości, formy, funkcje i rozumie pojęcie wartości pieniądza,
- wymienić formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- nazwać źródła przepisów dotyczących działalności gospodarczej,
- wyliczyć źródła finansowania firm,
- wyjaśnić pojęcie majątku firmy,
- wyjaśnić pojęcie bilansu (jego elementów tj. aktywa i pasywa) i rozliczeń finansowych,
- wymienić zadania banku centralnego i banków komercyjnych,
- wyjaśnić rolę banku centralnego w gospodarce,
- wymienić konieczność korzystania z usług bankowych,
- wymienić formy inwestowania na giełdzie i oceniać ryzyko z tym związane,
- nazwać koncepcje roli państwa w gospodarce,
- objaśnić zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- określić wpływ państwa na życie gospodarcze kraju,
- wyjaśnić pojęcie i funkcje budżetu państwa,
- wymienić zasady polityki budżetowej i wymienia źródła finansowania budżetu i jego wydatki,
- wyjaśnić pojęcia deficytu budżetowego i długu publicznego,
- wymienić czynniki wzrostu gospodarczego i zna jego mierniki,
- opisać bariery wzrostu gospodarczego,
- wymienić przejawy kryzysu ekonomicznego,
- wyjaśnić pojęcie międzynarodowego podziału pracy,
- wymienić formy powiązań gospodarczych z zagranicą,
- wymienić międzynarodowe organizacje gospodarcze z którymi współpracuje Polska,
- nazwać zasady międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- wyjaśnić genezę, rozwój i podstawowe postanowienia UE,
- wymienić cele integracji europejskiej,
- nazwać instytucje UE, rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- wyjaśnić podstawowe pojęcia integracji europejskiej, wchodzące w skład tzw. Pierwszego filaru UE, tj. wspólny rynek, prawo antykorupcyjne,
- opowiedzieć przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z UE,
- wyjaśnić pojęcie globalizacji gospodarki światowej,
- dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych, jako konsumenta, pracodawcy i przedsiębiorcy,
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta,
- wyjaśnić pojęcie bilansu (jego elementów tj. aktywa i pasywa) i rozliczeń finansowych,
- nazwać podstawowe funkcje banków, rodzaje usług dla ludności i przedsiębiorstw
- wymienić formy inwestowania na giełdzie i oceniać ryzyko z tym związane,
- objaśnić zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej,
- nazwać instytucje UE, rozumie cele i zasady ich funkcjonowania,
- wskazać pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta,
- dochodzić swoich praw konsumenckich,
- oceniać instytucje chroniące konsumenta,

- porównać prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające ze stosunku pracy i innych umów,
- przygotować: CV, list motywacyjny,
- podejmować decyzje w sytuacjach trudnych i ryzykownych,
- samodzielnie dokonać oceny własnej osobowości,
- właściwie wypełniać przyjęte w grupie role,
- zaakceptować zasady pracy zespołowej,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie w drodze negocjacji,
- dokonywać prezentacji własnego stanowiska, stosując środki komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- ocenić korzyści i koszty wynikające z postępu naukowo- technicznego,
- ocenić terażniejsze i przyszłe zmiany na rynku pracy,
- zaplanować budżet gospodarstwa domowego,
- określić relację pomiędzy popytem i podażą,
- wyznaczyć cenę równowagi,
- dokonać uzasadnionego wyboru zachęt ekonomicznych, jako konsument, pracodawca i przedsiębiorca,
- dokonać etycznych ocen zjawisk w funkcjonowaniu rynku,
- wykazać korzyści i zagrożenia związane z konkurencją i monopolem,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby finansowania poszczególnych form działalności gospodarczej,
- ocenić rolę banku centralnego,
- porównać oferty różnych banków komercyjnych,
- wskazać najkorzystniejsze sposoby lokowania środków i zaciągania kredytów,
- analizować i oceniać ryzyko inwestowania na giełdzie,
- zanalizować i porównać oferty firm ubezpieczeniowych, funduszy emerytalnych i funduszy powierniczych,
- określić wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na życie społeczne, polityczne i gospodarcze kraju,
- ocenić przyczyny, skutki i strukturę bezrobocia w Polsce,
- wskazać wpływ współpracy gospodarczej z zagranicą na gospodarkę kraju,
- ocenić konsekwencje procesu globalizacji dla Polski,
- ocenić realizację postanowień Układu Europejskiego oraz jego wpływ na rozwój gospodarczy kraju,
- ocenić stanowiska negocjacyjne strony polskiej i unijnej w najbardziej kontrowersyjnych obszarach (rolnictwo, swobodny przepływ pracowników, swobodny przepływ kapitału, polityka konkurencji),
- dokonać analizy potencjalnych korzyści i kosztów wynikających z przystąpienia Polski do UE,
- wskazywać postawy krytycznej oceny wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej,
- ocenić w kategoriach etycznych uczestników życia gospodarczego,
- obiektywnie ocenić własne poczucie wartości,
- zrozumieć nadrzędności celów grupowych nad indywidualnymi,
- posługiwać się emocjami w komunikacji międzyludzkiej,
- wskazywać wpływy komunikacji niewerbalnej na relacje międzyludzkie,
- prezentować postawę inicjatywną, aktywną i innowacyjną w życiu,
- prezentować postawę poszanowania dla pieniądza,

- prezentować postawę krytycznej oceny wobec nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej,
- prezentować postawę uczciwego obywatela wywiązującego się z zobowiązań finansowych wobec państwa,
- uzasadnić potrzebę uczestnictwa Polski w międzynarodowej współpracy gospodarczej,
- prezentować postawę solidarności społeczności międzynarodowej w rozwiązywaniu problemów współczesnego świata,
- wymienić metody poszukiwania pracy i dokumenty potrzebne do ubiegania się o nią,
- wymienić cechy osoby przedsiębiorczej,
- rozwiązać konflikty w grupie różnymi sposobami i rozumie potrzebę kompromisowego rozwiązywania problemów,
- wymienić role norm etycznych w funkcjonowaniu rynku,
- podać przykłady nieetycznych zjawisk w funkcjonowaniu rynku tj. korupcja, „kreatywna księgowość”, dumping,
- nazwać sposoby i zasady związane z podejmowaniem działalności gospodarczej,
- nazwać rodzaje ubezpieczeń i konieczność ich istnienia,
- wymienić rolę państwa w zwalczaniu korupcji,
- ocenić system podatkowy w Polsce,
- wyjaśnić wpływ procesu globalizacji na zachowania społeczne i wymienić jego konsekwencje w sferze życia politycznego i kulturalnego,
- ocenić własne możliwości znalezienia pracy,
- korzystnie zaprezentować się przyszłemu pracodawcy,
- rozwiązywać konflikty w grupie, szczególnie na drodze negocjacji,
- organizować pracę i dobrze zarządzać,
- kierować grupą i podejmować decyzje ,
- samodzielnie wyznaczać sobie cele oraz zadania edukacyjne i zawodowe
- aktywnie poszukiwać pracy,
- ocenić rolę i funkcje pieniądza w gospodarce,
- porównywać postawy etyczne uczestników życia gospodarczego,
- dokonać wyboru odpowiedniej formy organizacyjnej przedsiębiorstwa do planowanej działalności gospodarczej,
- przygotować prosty biznesplan,
- dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty konta osobistego i lokaty,
- wypełnić zeznanie podatkowe PIT,
- ocenić wpływ swobód gospodarczych Unii Europejskiej na życie ekonomiczne państw członkowskich,
- przedstawiać postawę aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu gospodarczym kraju,
- przedsiębiorczo, kreatywnie myśleć prowadząc do osiągnięcia zamierzonych celów,
- w sposób tolerancyjny odnosić się do osób o odmiennych cechach osobowości,
- podkreślać postawę stałego rozwijania się i doskonalenia swej osobowości,
- współpracować w grupie,
- prawidłowo komunikować się,
- prezentować postawę doceniającą wartość pracy, swojej i innych,
- prezentować postawę uczciwego wywiązania się z zobowiązań finansowych wobec państwa, instytucji finansowych, przedsiębiorstw,

- prezentować postawę odpowiedzialności za warunki życia po przejściu na emeryturę,
- przyjąć postawę przedsiębiorczą zarówno w życiu osobistym jak i w pracy,
- prezentować stanowisko wspólnoty i potrzeby współpracy z innymi narodami Europy przy zachowaniu i uszanowaniu własnej odrębności narodowej.

3 Treści nauczania

3.1 Człowiek - istota przedsiębiorcza

1. Psychologiczne podstawy przedsiębiorczości
 - poznanie własnej osobowości (pojęcie osobowości człowieka, cechy instrumentalne i kierunkowe osobowości);
 - mechanizmy regulujące zachowanie się człowieka:
 - potrzeby człowieka (hierarchia potrzeb Masłowa),
 - uczucia (pochodzenie i właściwości uczuć, rodzaje uczuć, różnice indywidualne w przeżywaniu uczuć),
 - motywy aktywności człowieka (pojęcie i typy motywów, konflikt motywów, motywy w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej);
 - zachowanie się człowieka w sytuacjach trudnych (frustracje i stres, podejmowanie decyzji w sytuacji ryzykownej).
2. Postawy przedsiębiorczości
 - cechy osoby przedsiębiorczej:
 - zdolność do samoakceptacji,
 - zachowania asertywne,
 - inicjatywność i kreatywność,
 - odpowiedzialność i uczciwość;
 - ocena własnych - mocnych i słabych stron osobowości;
 - zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań;
 - zależność między zyskiem a ryzykiem:
 - ocena potencjalnego zysku i zagrożeń;
 - organizacja pracy własnej i zawodowej.
3. Społeczne podstawy przedsiębiorczości
 - funkcjonowanie grupy społecznej:
 - role przyjmowane w grupie,
 - zasady pracy zespołowej,
 - cechy dobrej grupy,
 - kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie;
 - komunikacja interpersonalna w grupie (komunikacja werbalna i niewerbalna, rola Internetu w komunikacji interpersonalnej);
 - kierowanie i podejmowanie decyzji w grupie;
 - pojęcie działalności gospodarczej:
 - zasady etyczne obowiązujące w działalności gospodarczej oraz etyka pracy,
 - zjawisko mobbingu w miejscu pracy.
4. Rozwiązywanie konfliktów
 - przyczyny powstawania konfliktów w grupie;
 - sposoby ich rozwiązywania (mediacje, negocjacje, arbitraż, sąd).

3.2 Gospodarka rynkowa

1. Droga do gospodarki rynkowej
 - gospodarka centralnie planowana;
 - transformacja polskiej gospodarki po roku 1989.
2. Pojęcie i funkcjonowanie rynku
 - pojęcie i funkcje rynku;
 - popyt (prawo popytu, elastyczność popytu, zmiany popytu);
 - podaż (prawo podaży, zmiany podaży);
 - równowaga między popytem i podażą;
 - rodzaje rynków:
 - rynek lokalny, regionalny, krajowy, międzynarodowy i światowy,
 - rynek towarów i usług, rynek czynników produkcji (ziemia, praca, kapitał),
 - rynek wydawniczy i mediów.
3. Cechy gospodarki rynkowej
 - wolność gospodarcza;
 - własność prywatna;
 - system cen;
 - konkurencja;
 - rola zachęt ekonomicznych w gospodarce rynkowej:
 - dla konsumentów,
 - dla pracodawców,
 - dla przedsiębiorców;
 - normy etyczne:
 - nieetyczne zjawiska w funkcjonowaniu rynku („kreatywna księgowość”, korupcja, dumping, nieuczciwa reklama).

Rola pieniądza w gospodarce rynkowej

- pojęcie pieniądza;
- właściwości pieniądza;
- funkcje pieniądza;
- wartość pieniądza.

Gospodarstwo domowe (dochody i wydatki)

- funkcje i cele działalności gospodarstwa domowego;
- gospodarstwo domowe jako małe przedsiębiorstwo;
- źródła dochodów gospodarstwa domowego;
- wydatki gospodarstwa domowego.

3.3 Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej

1. Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw, formy pozyskiwania kapitału
 - formy organizacyjne przedsiębiorstw:
 - wyłączna własność przedsiębiorcy,
 - spółka (jawna, z ograniczoną odpowiedzialnością, komandytowa, akcyjna),
 - inne formy organizacyjne przedsiębiorstw (spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe i zakłady budżetowe);
 - źródła finansowania przedsiębiorstw.
2. Podejmowanie działalności gospodarczej
 - warunki podejmowania działalności gospodarczej;

- potencjalne korzyści i koszty prowadzenia działalności gospodarczej.
- 3. Koszty i przychody oraz zasady rozliczeń finansowych przedsiębiorstw
 - koszty;
 - przychody;
 - rachunek wyników.
- 4. Majątek przedsiębiorstw
 - aktywa i pasywa.

3.4 Instytucje gospodarki rynkowej

1. Rodzaje banków i usługi bankowe
 - powstanie i rozwój banków;
 - podstawowe funkcje banków;
 - rola Narodowego Banku Polskiego jako banku centralnego;
 - zadania banków komercyjnych;
 - usługi bankowe:
 - dla ludności (konta osobiste, depozyty, kredyty),
 - dla przedsiębiorstw (prowadzenie rachunków, kredyty obrotowe i inwestycyjne).
2. Rynek papierów wartościowych
 - pojęcie giełdy:
 - rynek kapitałowy (pierwotny, wtórny),
 - papiery wartościowe (akcje, obligacje);
 - znaczenie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
 - biuro maklerskie;
 - ryzyko inwestowania na giełdzie.
3. Pozabankowe instytucje finansowe
 - firmy ubezpieczeniowe;
 - fundusze emerytalne;
 - fundusze powiernicze.
4. Rynek ubezpieczeń
 - funkcje ubezpieczeń;
 - rodzaje ubezpieczeń:
 - społeczne,
 - zdrowotne,
 - emerytalne (system emerytalny w Polsce),
 - majątkowe.

3.5 Państwo w gospodarce rynkowej

1. Rola i funkcje państwa w gospodarce rynkowej
 - koncepcje roli państwa w gospodarce (etatyzm, neoliberalizm);
 - funkcje państwa w gospodarce (funkcja alokacyjna, redystrybucyjna, stabilizacyjna, tworzenie norm prawnych przeciwdziałających korupcji);
 - zakres i formy interwencjonizmu państwowego w gospodarce rynkowej;
 - skutki interwencjonizmu państwowego.
2. Budżet państwa

- pojęcie i funkcje budżetu państwa;
 - zasady polityki budżetowej;
 - źródła finansowania budżetu;
 - rodzaje i cechy podatków;
 - wydatki budżetu państwa;
 - deficyt budżetowy i dług publiczny.
3. Budżety samorządów (budżety lokalne)
- mienie komunalne;
 - samorządowa gospodarka finansowa (dochody, wydatki, kontrola gospodarki finansowej).
4. Wzrost gospodarczy
- pojęcie wzrostu gospodarczego;
 - mierniki wzrostu gospodarczego:
 - tempo wzrostu produkcji,
 - produkt krajowy brutto,
 - produkt narodowy brutto,
 - dochód narodowy;
 - czynniki wzrostu gospodarczego:
 - postęp naukowo-techniczny,
 - zatrudnienie i wydajność pracy,
 - efektywność kapitału;
 - granice wzrostu gospodarczego (wyczerpanie zasobów surowcowych, degradacja środowiska naturalnego, czynniki demograficzne, kapitał).
5. Kryzys w gospodarce rynkowej
- cykliczny rozwój gospodarki rynkowej;
 - przejawy kryzysu (inflacja, stagnacja, recesja).

3.6 Człowiek w gospodarce rynkowej

1. Miejsce obywatela w gospodarce
- obywatel jako konsument;
 - obywatel jako pracownik;
 - obywatel jako pracodawca.
2. Ochrona konsumenta
- prawne aspekty ochrony konsumentów;
 - instytucje rządowe i pozarządowe zajmujące się ochroną konsumentów;
 - wpływ reklamy na konsumentów.
3. Prawo pracy
- stosunek pracy i jego cechy;
 - formy zatrudniania pracowników;
 - nawiązywanie i rozwiązywanie stosunku pracy;
 - samozatrudnienie pracowników.
4. Podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy
- obowiązki pracownika wobec pracodawcy;
 - ochrona praw pracowniczych;
 - przykłady zachowań etycznych i nieetycznych pracodawców i pracowników;
 - rola związków zawodowych.

5. Rynek pracy i bezrobocie
 - pojęcie rynku pracy;
 - zmiany na rynku pracy;
 - możliwości młodego człowieka na rynku pracy;
 - pojawienie się bezrobocia w Polsce;
 - rodzaje i struktura bezrobocia;
 - aktywne i pasywne formy walki z bezrobociem.
6. Aktywne poszukiwanie pracy - metody i instytucje
 - metody poszukiwania pracy i ocena ich skuteczności;
 - przygotowanie aplikacji:
 - zasady pisania *Curriculum Vitae* (CV),
 - list motywacyjny,
 - rozmowa kwalifikacyjna z przyszłym pracodawcą;
 - instytucje wspierające osoby poszukujące pracy.
7. Etyka biznesu

3.7 Integracja gospodarcza ze światem

1. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą
 - międzynarodowy podział pracy;
 - formy powiązań gospodarczych z zagranicą:
 - eksport i import towarów i usług oraz przepływ kapitału (bilans handlowy i płatniczy),
 - przepływ pracowników,
 - międzynarodowe umowy gospodarcze;
 - Polska w międzynarodowych organizacjach gospodarczych (Światowa Organizacja Handlu, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, Środkowoeuropejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu).
2. Integracja Polski z Unią Europejską
 - geneza, rozwój i instytucje Unii Europejskiej;
 - wspólny rynek;
 - unia gospodarcza i monetarna;
 - wspólnotowe prawo gospodarcze:
 - swobodny przepływ towarów, kapitału i usług,
 - swobodny przepływ pracowników,
 - swoboda prowadzenia działalności gospodarczej,
 - polityka konkurencji,
 - prawo antykorupcyjne;
 - postanowienia Układu Europejskiego zawartego między Wspólnotami Europejskimi a Polską;
 - przebieg negocjacji akcesyjnych Polski z Unią Europejską;
 - korzyści i koszty przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.
3. Proces globalizacji gospodarki i jego konsekwencje dla Polski
 - pojęcie i przejawy globalizacji gospodarki;
 - szanse i zagrożenia związane z globalizacją gospodarki;

- ruch antyglobalistyczny w Polsce i na świecie;
- problemy ekonomiczne współczesnego świata.

4 Procedury osiągnięcia celów

4.1 Postulaty metodyczne

Życie gospodarcze jest ściśle powiązane z życiem społecznym, kulturalnym i politycznym państwa, dlatego wręcz konieczna staje się korelacja z przedmiotami: wiedza o społeczeństwie, geografia, wiedza o kulturze. Prezentacja finansów państwa i samorządów będzie pełniejsza na tle ogólnej wiedzy o tych instytucjach. Zbieżność treści tych przedmiotów dostrzegamy także przy omawianiu zagadnień dotyczących integracji europejskiej, problemów współczesnego świata, prawnych uwarunkowań działalności gospodarczej i innych. Korelacja z programem historii może wzbogacić treści nauczania o liczne przykłady systemów gospodarczych, jak również o wzorce osób przedsiębiorczych. Taki rodzaj integracji, polegający na współpracy nauczycieli różnych przedmiotów w przekazywaniu całościowego obrazu otaczającej rzeczywistości, określa się mianem integracji wokół treści nauczania.

Nie mniej ważna jest integracja wokół kompetencji. Jeżeli porówna się przewidziane w podstawie programowej zamierzone osiągnięcia ucznia, to można dostrzec wiele wspólnych celów, które realizują nauczyciele różnych przedmiotów. Podstawa programowa wielu przedmiotów wskazuje na umiejętność korzystania z różnych źródeł. Koordynacja działań nauczyciela języka polskiego, języków obcych, historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, podstaw przedsiębiorczości, technologii informacyjnej pozwoli skuteczniej kształtować u ucznia takie kompetencje, jak umiejętność korzystania ze słowników, encyklopedii, leksykonów, map, wykresów, Internetu itp. Wspólna analiza podstaw programowych oraz programów nauczania, w ramach zespołu międzyprzedmiotowego, pozwala na skuteczniejszą realizację celów kształcenia dotyczących umiejętności, takich jak: planowanie i organizowanie własnej pracy, komunikowanie i współdziałanie w zespole, definiowanie problemów i ich rozwiązywanie.

4.2 Proponowany przydział godzin lekcyjnych

Dział	Liczba godzin
1. Człowiek - istota przedsiębiorcza	9
2. Gospodarka rynkowa	9
3. Przedsiębiorstwo w gospodarce rynkowej	9
4. Instytucje gospodarki rynkowej	9
5. Państwo w gospodarce rynkowej	9
6. Człowiek w gospodarce rynkowej	9
7. Integracja gospodarcza ze światem	6
8. Godziny do dyspozycji nauczyciela	4
RAZEM	64

4.3 Metody nauczania

W nauczaniu konieczne staje się stosowanie metod aktywizujących żeby rozwijać kompetencje ucznia, wyzwać jego kreatywność, wdrażać do samokształcenia, Zyskają na tym nie tylko uczniowie, ale i nauczyciele.

Także specyfika przedmiotu wymaga stosowania w szerszym zakresie metod aktywizujących. Oto najbardziej przydatne w realizacji celów edukacyjnych.

Debata szkolna, dyskusja, dyskusja punktowana, dyskusja wielokrotna, dyskusja panelowa, metaplan, analiza argumentów. Szczególnie godna polecenia jest debata szkolna. W dyskusji ocenianej przez kilku sędziów biorą udział dwa zespoły: pierwszy, broniący tezy i drugi, ją negujący. Każda drużyna składa się z trzech zawodników. Czas i kolejność wystąpień są ściśle określone. Zadaniem zespołów jest przekonanie sędziów poprzez skuteczniejszą argumentację. Ciekawostką jest, że stanowisko, jakie drużyna zajmie w debacie, losuje się tuż przed debatą. Wymaga to od uczestników przygotowania linii argumentacji aprobującej, jak i negującej tezę.

Stosowanie tej metody pozwala na kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia (np. ocena korzyści i kosztów integracji Polski z UE), uczestnictwa w dialogu, prezentacji własnego stanowiska i jego obrony. Uczniowie muszą oddzielić opinie od faktów, tylko te ostatnie skutecznie wspierają własne argumenty. Ważną umiejętnością, jaką nabywają uczniowie w trakcie przygotowań do debaty, jest jasne formułowanie sądów. Konieczność ustosunkowania się do argumentów przeciwnika wymaga aktywnego słuchania. Debatowanie kształtuje poprawność językową, eliminuje elementy języka potocznego, wzbogaca słownictwo. Równie ważne, jak komunikacja językowa, są elementy komunikacji niewerbalnej. Umiejętne wykorzystanie mimiki, gestykulacji, postawy, a także niewerbalnych aspektów mowy sprawia, że wypowiedź ucznia jest ciekawsza i bardziej przekonująca. Debata jest grą zespołową. Przygotowania, jak i samo debatowanie, wymagają współpracy. Wypowiedzi poszczególnych mówców muszą stanowić jedną spójną prezentację. Nie należy także pomijać aspektu poznawczego. Uczniowie w trakcie przygotowań do debaty zdobywają wiadomości z bardzo różnych dziedzin. Poszerzają w ten sposób swoją wiedzę, a przy okazji uczą się korzystać z różnych źródeł informacji. Kompetencje, jakie zdobywają uczniowie, uczestnicząc w debatach, są szczególnie przydatne na rynku pracy, gdy trzeba przekonać pracodawcę o swoich zaletach, a także podczas prowadzenia działalności gospodarczej.

Metodą debaty można realizować tematy kontrowersyjne, związane na przykład z rolą państwa w gospodarce, podatkami, integracją europejską, procesem globalizacji itp.

Metody dyskusji, metaplanu, analizy argumentów pozwalają, podobnie jak metoda debaty, na kształtowanie umiejętności jasnego i kulturalnego prezentowania swoich poglądów, krytycyzmu, tolerancji, doskonałą kompetencje komunikacyjne.

Metody dramatyczne. Ich stosowanie zwiększa efektywność realizacji celów. Istotą dramy jest przeżywanie przez uczniów zaprogramowanych przez nauczyciela sytuacji. Napięcie emocjonalne pozwala na lepsze zapamiętywanie omawianych treści. Do tej grupy metod zaliczamy między innymi inscenizacje i symulacje. Na zajęciach podstaw przedsiębiorczości można inscenizować na przykład rozmowę kwalifikacyjną, negocjacje pracodawcy ze związkami zawodowymi itp. Jedną z technik dramatycznych jest wchodzenie w role. Uczniowie na lekcjach podstaw przedsiębiorczości mogą wcielać się w role pracodawcy i pracownika, konsumenta, bankowca, negocjatora, mediatora itp. W ten sposób zdobywają nie tylko wiedzę, ale i umiejętności składające się na szeroko rozumianą przedsiębiorczość. Warto również zastosować plastyczne techniki dramatyczne. Są one szczególnie przydatne w rozwijaniu kreatywności. Uczniowie na lekcji lub w domu

przygotowują na przykład plakat reklamowy. Istotna jest możliwość publicznej prezentacji swojej pracy na forum klasy.

Mapa semantyczna (mapa pamięci, mapa mentalna). Stosowana w tej metodzie forma pracy grupowej pozwala na kształtowanie umiejętności pracy w zespole (przyjmowanie i wypełnianie ról, kierowanie zespołem, rozwiązywanie konfliktów w grupie). Stosowanie mapy semantycznej aktywizuje uczniów oraz pozwala nauczycielowi na ujawnienie posiadanej przez nich wiedzy dotyczącej nowego tematu. Jest również doskonałą metodą utrwalania i systematyzowania opanowanego materiału.

Metody decyzyjne. Uczestnicząc w życiu gospodarczym, prowadząc gospodarstwo domowe, poszukując dalszego kierunku edukacji lub pracy, często stajemy przed koniecznością dokonania jednoznacznego wyboru. Stosując takie metody jak **drzewko decyzyjne**, analiza SWOT doskonalimy umiejętność analizy możliwych sposobów rozwiązania problemu jak i podjęcia najkorzystniejszej decyzji.

Burza mózgów. Metoda ta jest bardzo przydatna do wyłonienia wielu pomysłów dotyczących rozwiązania jakiegoś problemu albo sprawdzenia, na ile użyteczna jest wiedza opanowana wcześniej; pozwala też szybko zebrać hipotezy. Burza mózgów jest również propozycją dla uczniów, w jaki sposób mogą w przyszłości, prowadząc działalność gospodarczą, poszukiwać pomysłów na przykład dotyczących reorganizacji firmy, zmiany profilu produkcji. Jej stosowanie jest szczególnie przydatne w kształtowaniu kreatywności. Może być metodą poprzedzającą realizację projektu.

Metoda projektów. Doskonale kształtuje umiejętności i postawy niezbędne do skutecznego działania w zespole (podejmowanie decyzji w grupie, rozwiązywanie konfliktów, poszukiwanie kompromisu, przedstawianie własnych opinii i słuchanie opinii innych, planowanie działalności, przewidywanie kosztów). Projekt umożliwia integrację między-przedmiotową. Metodą tą można realizować następujące zadania: stworzenie firmy uczniowskiej, przygotowanie wycieczki na przykład do banku, sesji popularnonaukowej dotyczącej integracji europejskiej, konkurs wiedzy ekonomicznej itp.

Studium przypadku jest metodą przedstawiającą sytuację realną lub hipotetyczną, mającą na celu zaktywizowanie uczniów. Zasada pogłębienia stosowana przy tej metodzie pozwala na emocjonalne podejście do sytuacji, dla której uczeń powinien znaleźć najkorzystniejsze rozwiązanie.

Portfolio. Metoda polega na gromadzeniu przez ucznia, w specjalnej teczce lub segregatorze, różnych materiałów (wycinków prasowych, wydruków z Internetu, własnych opracowań) dotyczących określonych tematów na przykład integracji europejskiej, globalizacji, instytucji gospodarki rynkowej. Stosowanie tej metody aktywizuje ucznia, wdraża do samodzielnej i systematycznej pracy oraz umożliwia doskonalenie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji. Portfolio może również być elementem przygotowania projektu.

Ćwiczenia praktyczne. Przedsiębiorczość kojarzy się przede wszystkim z konkretnymi działaniami. Wiele z nich można przećwiczyć na zajęciach, na przykład przygotowanie wniosku o zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej, wypełnienie zeznania podatkowego PIT itp.

W wyborze procedur osiągania celów edukacyjnych nie można zapomnieć Kształtowanie postaw jest priorytetem zreformowanej szkoły. Wykorzystywanie nowoczesnych metod nauczania pozwala na autentyczne zintegrowanie działań dydaktycznych i wychowawczych.

Stosowanie metody projektów pozwala na kształtowanie postaw związanych z pracą zespołową: zdyscyplinowanie, odpowiedzialność, zrozumienie dla wyższości interesu grupowego nad indywidualnym. Metody wykorzystujące dyskusję (debata szkolna,

dyskusja, dyskusja punktowana, dyskusja panelowa, metaplan, analiza argumentów) kształtują postawę tolerancji dla odmiennych poglądów innych ludzi. Metody, w których istotną rolę odgrywa aktywność ucznia, wpływają korzystnie na jego obiektywne poczucie własnej wartości oraz potrzebę stałego rozwijania i doskonalenia swojej osobowości.

4.4 Środki dydaktyczne

Zalecane środki dydaktyczne to przede wszystkim podręcznik i zeszyt ćwiczeń, materiały źródłowe (przepisy prawa, formularze podatkowe, bankowe, urzędowe, wzory umów cywilnych i prawnych, teksty źródłowe), dane statystyczne, mapy gospodarcze i polityczne, filmy, foliogramy. Aby w pełni zrealizować program, wskazane jest zastosowanie oprogramowania komputerowego i korzystanie z zasobów Internetu.

4.5 Spis wykorzystanej literatury

- [1] E.Aronson, *Człowiek-istota społeczna*, Warszawa 2001.
- [2] W. Głodowski, *Bez słów. Komunikacyjne funkcje zachowań niewerbalnych*, Warszawa 1996.
- [3] M. Jursa, *Prywatyzacja i zysk*, Poznań 2002
- [4] Komosa, *Szkolny słownik ekonomiczny*, Warszawa 2002
- [5] D. Koptiew, M. Wantuch, H. Wójcik, *ABC przedsiębiorcy. Od pomysłu do biznesu*, Warszawa 2002
- [6] G. Borkowska, *Zasady rachunkowości*, Warszawa 2000
- [7] I. Heropolitańska, E. Jagodzińska-Serafin, J. Kruglak, S. Dyżewska, *Kredyty, pożyczki i gwarancje bankowe*, Warszawa 1999,
- [8] Majchrzycka-Guzowska, *Finanse w gospodarce rynkowej*, Warszawa 1997
- [9] D. Begg, *Ekonomia*, Warszawa 1998
- [10] E. Chojna-Duch, *Polskie prawo finansowe. Finanse publiczne*, Warszawa 2001
- [11] Etyka biznesu, red. J.Dietl, W. Gacparski, Warszawa 1999
- [12] K. Kmiecik –Baran, W. Cieślak, *Bez zgody na przemoc w szkole i w pracy*, Gdańsk 2001
- [13] Z. Cesarz E. Stadtmuller, *Problemy polityczne współczesnego świata*, Wrocław 2000
- [14] J. Galster, Z. Witkowski, *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Toruń 2002
- [15] A. Tease, *Mowa ciała. Jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów*, Kielce 2001

4.6 Postulowane wyposażenie pracowni

1. Komputer przenośny
2. Rzutnik multimedialny
3. Ekran
4. Internet
5. Kamera

5 Opis założonych osiągnięć ucznia

Realizacja wszystkich celów edukacyjnych wymaga stosowania skutecznego systemu kontroli i oceny postępów ucznia. Należy pamiętać, że ocena pełni nie tylko funkcję diagnostyczną, ale ma również motywować ucznia do pogłębiania swojej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw.

5.1 Formułowanie i hierarchizacja wymagań programowych

Wiadomości na poziom podstawowy Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać pojęcie przedsiębiorczość,- wskazywać cechy osoby przedsiębiorczej,- określać własne cechy przedsiębiorcze,- wymieniać argumenty pozytywne i negatywne, za i przeciw prowadzeniu własnej firmy
<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciem osobowość człowieka,- podać cechy i typy osobowości,- wymieniać typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać: konflikt, frustracja, stres,- podawać źródła stresu i skuteczne techniki antystresowe.
<ul style="list-style-type: none">- podawać etapy poznawania własnej osobowości,- definiować analizę SWOT,- podawać poszczególne dane analizy.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie motywacja,- charakteryzować proces mechanizmu motywacyjnego,- wymieniać i scharakteryzować podstawowe narzędzia motywacji.
<ul style="list-style-type: none">- definiuje pojęcie innowacyjność,- określa cechy osób innowacyjnych w działaniu.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać potrzeby wyższego i niższego rzędu,- podawać motywy aktywności człowieka.
<ul style="list-style-type: none">- interpretować struktury grup społecznych,- wymieniać grupy i podawać ich klasyfikację,- wskazywać rodzaje grup społecznych.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie inicjatywność,- podawać pojęcia osoby kreatywnej, asertywnej,- wymieniać cechy lidera oraz zasady kierowania grupą
<ul style="list-style-type: none">- podawać schemat komunikacji,- podawać zasady prowadzenia dyskusji i debaty,- definiować pojęcie debata, dyskusja,
<ul style="list-style-type: none">- definiować zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej,- rozpoznawać emocje na podstawie mimiki, gestykulacji, postawy ciała,- wymieniać zasady skutecznego porozumiewania,- wymieniać techniki aktywnego słuchania i przekazywania informacji.
<ul style="list-style-type: none">- przygotować się do prezentacji,- kierować czasem prezentacji i dobrać odpowiednie zachowanie w trakcie prezentacji,- wskazać popełnione błędy.

<ul style="list-style-type: none">- podawać przyczyny powstawania konfliktów,- podawać rodzaje konfliktów,- definiować negocjacje, mediacje, arbitraż czyli sąd rozjemczy.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie gospodarki,- klasyfikować system ekonomiczny,- posługiwać się pojęciem konsumenta, producenta,- opisać podmioty rynku i ich rolę w gospodarce,- wyjaśniać rolę producenta i konsumenta.
<ul style="list-style-type: none">- definiować rynek,- sklasyfikować poszczególne rynki wg. przyjętego kryterium,- definiować alokacja dóbr, transakcja, konkurencja.
<ul style="list-style-type: none">- podawać pojęcie popyt i prawo popytu,- podawać pojęcie podaży i prawo podaży,- wyjaśnić rolę równowagi rynkowej,
<ul style="list-style-type: none">- podawać mechanizm funkcjonowania gospodarki rynkowej,- wymieniać cechy wolnej przedsiębiorczości- definiować konkurencję i system cen.
<ul style="list-style-type: none">- podaje przykłady oddziaływania ekonomicznego na gospodarkę,- podawać normy etyczne stosowane na rynku,- definiować nieuczciwą reklamę i dumping.
<ul style="list-style-type: none">- opisać funkcje państwa,- wymieniać instytucje państwowe,
<ul style="list-style-type: none">- posługuje się pojęciem: PKB, PNB, koniunktura, recesja, stagnacja,- charakteryzować zjawisko rozwoju gospodarczego,- opisać tempo wzrostu gospodarczego w kraju.
<ul style="list-style-type: none">- wybierać z tekstów najważniejsze informacje dotyczące kryzysu,- analizować poszczególne dane prasowe.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie inflacji i deflacji,- podawać przyczyny inflacji,- odróżniać inflację kosztową i popytową,- charakteryzować pojęcie hiperinflacji, inflacja galopująca, krocząca i pełzająca,- obliczyć wskaźnik inflacji,
<ul style="list-style-type: none">- podawać rolę pieniądza w gospodarce,- podawać formy pieniądza,- wymieniać rodzaje pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego.
<ul style="list-style-type: none">- podawać zadania budżetu domowego,- podawać źródła dochodów w gospodarstwie domowym,- określać wydatki i dochody w różnych okresach
<ul style="list-style-type: none">- podawać klasyfikację przedsiębiorstw,- definiować działalność gospodarczą,
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać formy organizacyjno prawne przedsiębiorstw,- definiować osobę fizyczną i prawną
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać rodzaje spółek,- podawać podstawowe podziały spółek,- podawać najważniejsze informacje dotyczące spółek handlowych.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie spółdzielni,- charakteryzować zasady funkcjonowania spółdzielni i prawa spółdzielcze,- wymieniać podstawowe przedsiębiorstwa państwowe i podawać zasady ich funkcjonowania.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać źródła kapitału,- podawać klasyfikację poszczególnych rodzajów kapitału,- wymieniać kapitał własny i obcy.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać rodzaje zasobów majątku przedsiębiorstwa,- podawać elementy wchodzące w skład majątku trwałego i obrotowego.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać instytucje do których należy się zgłosić, oraz podaje dokumenty jakie należy wypełnić- analizować podstawowe przepisy dotyczących rejestracji firmy,

<ul style="list-style-type: none">- podać celowość sporządzania biznesplanu.- wymieniać główne zasady sporządzania biznesplanu,- wyjaśniać pojęcie modelu biznesowego
<ul style="list-style-type: none">- przygotować się do publicznej prezentacji swojej firmy,- dobrać odpowiednie zachowanie podczas prezentacji,- wskazać ewentualne zalety i wady pomysłu.
<ul style="list-style-type: none">- definiować poszczególne rodzaje rozliczeń,- podawać rodzaje rozliczeń gotówkowych,- podawać rodzaje rozliczeń bezgotówkowych,
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie kosztów i przychodów,- podawać pojęcie rachunku zysku i strat,- podawać przykłady kosztów stałych i zmiennych.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać rodzaje struktur państwowych,- charakteryzować rodzaje konkurencji,- podaje zasady funkcjonowania kartelu.
<ul style="list-style-type: none">- podawać zasady polityki antymonopolowej,- wymieniać rodzaje praktyk monopolistycznych i ich oddziaływania na rynek.
<ul style="list-style-type: none">- podawać rodzaje banków,- wymieniać zasady działania banków,- przedstawiać rolę NBP jako banku centralnego,- wymieniać zadania polityki pieniężnej.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać rodzaje usług bankowych,- wymieniać rodzaje lokat oferowanych przez banki ze względu na czas ich zakładania,- podawać podstawowe zadania banku dotyczące obsługi konta osobistego
<ul style="list-style-type: none">- podawać rodzaje kredytów,- wymieniać zasady przyznawania kredytu, oraz formy zabezpieczeń,- wymieniać cele zabezpieczeń hipotecznych.
<ul style="list-style-type: none">- zdefiniować podstawowe instrumenty rynku kapitałowego: akcje i obligacje,- opisać rolę Giełdy Papierów Wartościowych,- podać możliwości inwestycji na giełdzie,- objaśniać zjawisko hossy i bessy,
<ul style="list-style-type: none">- podawać pojęcie papierów wartościowych,- wymieniać poznane papiery wartościowe,- scharakteryzować akcje zwykłe i uprzywilejowane
<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami: oszczędności, kapitał, lokata, akcja, dywidenda, obligacja, lokata rzeczowa,- scharakteryzować ryzyko różnych form lokowania własnych oszczędności.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać pojęcie ubezpieczenia,- wymieniać poznane ubezpieczenia,- podawać rodzaje ubezpieczeń,- podawać konieczność istnienia ubezpieczeń i rolę Zakładu Ubezpieczeń społecznych- analizować poszczególne rodzaje ubezpieczeń społecznych.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać ubezpieczenia dobrowolne,- podawać zasady wykupienia polisy,- podawać zasady pracowniczych programów emerytalnych.
<ul style="list-style-type: none">- podawać pojęcie państwo,- definiować funkcję zewnętrzną i wewnętrzną państwa,- podawać przykłady dóbr publicznych,- charakteryzować poszczególne funkcje państwa.
<ul style="list-style-type: none">- podawać wpływ inwestycji i dotacji państwowych,- definiować źródła dochodów państwa,- podawać przykłady inwestycji państwowych,
<ul style="list-style-type: none">- charakteryzować sejm,- charakteryzować senat,- podawać zadania prezydenta, premiera i rady ministrów,- wyjaśniać zasadę wolnych wyborów.

<ul style="list-style-type: none">- podawać pojęcie budżet państwa,- charakteryzować poszczególne funkcje,- wymieniać zasady polityki budżetowej,- definiować pojęcie podatku.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać źródła dochodu budżetu państwa,- scharakteryzować typy podatków,- podawać różnice między progresywną a liniową skalą podatkową,- wskazać zadania finansowane przez budżet,- objaśniać pojęcie deficytu budżetowego i długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none">- omawiać budżet jednostek samorządowych,- wymieniać przykłady mienia komunalnego,- wskazywać najważniejsze wydatki gmin
<ul style="list-style-type: none">- podawać zasady opodatkowania,- podawać stawki podatkowe VAT,- wyjaśniać zasady rozliczeń finansowych osób fizycznych i przedsiębiorstw
<ul style="list-style-type: none">- podawać korzyści i zagrożenia płynące z reklamy,- analizować strategie reklamowe przedsiębiorstw.
<ul style="list-style-type: none">- planować reklamę własnej firmy,- wymyślać reklamę własnej firmy,- przygotować prezentację i omawiać proces jej powstania.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie konsument,- wymieniać i określać podstawowe prawa konsumenta,- przedstawiać zadania poszczególnych instytucji chroniących praw konsumenta.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać pojęcie praca,- wyjaśniać pojęcie kodeks pracy,- wymieniać podstawowe zadania prawa pracy,- znać obowiązki pracodawcy i pracownika,- omawiać cechy dobrego pracownika w swoim zawodzie,- znać zasady bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać rodzaje umów regulujących zatrudnienie,- podawać zasady zawierania umów,- wskazywać zalety umowy na czas nieokreślony,
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie kodeks cywilny, umowa cywilnoprawna,- porównać umowę o dzieło i zlecenie,- podawać zasady zawierania umowy o dzieło i umowy zlecenie.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie rynku pracy,- posługiwać się pojęciem podaź pracy, popyt na pracę, bezrobocie.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie związków zawodowych,- podawać zadania związków zawodowych,- wymieniać cele protestów i strajków.
<ul style="list-style-type: none">- podawać poznane instytucje wspierające zatrudnienie,- wyjaśniać dlaczego warto skorzystać z ofert doradców,- omawiać zadania urzędu pracy,- analizować aktywne metody poszukiwania pracy.
<ul style="list-style-type: none">- podawać zasady napisania podania o przyjęcie do pracy,- wymieniać najważniejsze elementy CV,- napisać podanie i CV,- wykazać się umiejętnością sporządzania dokumentów związanych z poszukiwaniem pracy.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie wynagrodzenia i okresu rozliczeniowego,- podawać liczbę przysługujących przerw w pracy,- charakteryzować dobę pracowniczą i dni wolne od pracy.
<ul style="list-style-type: none">- podawać pojęcie urlop,- podawać zasady udzielania urlopu wypoczynkowego,- podawać czas przysługującego urlopu macierzyńskiego,- charakteryzować zasady udzielania urlopu bezpłatnego.

<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować metody rozwiązania umowy o pracę: na mocy porozumienia stron, z okresem wypowiedzenia i bez okresu wypowiedzenia,- podawać czas wypowiedzenia w zależności od okresu zatrudnienia,
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie etyki biznesu,- wymieniać rodzaje zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie,- wymieniać wady korupcji w biznesie
<ul style="list-style-type: none">- podawać przykłady lobbingu i lobbingu,- nazywać odpowiednio zachowania nieetyczne,- wymieniać zadania biur antykorupcyjnych.
<ul style="list-style-type: none">- definiować pojęcie powiązań gospodarczych,- podawać definicję eksportu i importu,- omawiać swobodę przepływu kapitału.
<ul style="list-style-type: none">- charakteryzować globalizację gospodarki i jej przyczyny,- wymieniać międzynarodowe organizacje do których należy Polska,- opisać obszary działalności Światowej Organizacji Handlu (WTO), Banku Światowego, Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju
<ul style="list-style-type: none">- przedstawiać krótko historię integracji europejskiej,- podawać najważniejsze organy UE, i ich zadania: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Sąd Pierwszej Instancji, Trybunał Obrachunkowy
<ul style="list-style-type: none">- podawać zadania funduszy strukturalnych UE,- podawać zadania EFS, EFRR,
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać podstawowe problemy współczesnego świata w oparciu o konkretne przykłady,- podawać zadania ONZ i szanse przezwyciężenia problemów ekonomicznych.
<ul style="list-style-type: none">- objaśniać problemy demograficzne współczesnego świata i Polski,- przeprowadzać analizę danych statystycznych dotyczących liczby mieszkańców w Polsce i na świecie.
Wiadomości na poziom ponadpodstawowy
Uczeń potrafi:
<ul style="list-style-type: none">- określać i analizować swoje cechy przedsiębiorcze,- analizować i ocenić możliwość kreowania własnej przedsiębiorczości,- dobierać aktywność zawodową do profilu osobowości,- analizować sposoby zmniejszenia ryzyka niepowodzenia własnej firmy.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać poszczególne rodzaje cech i typów osobowości,- analizować typy temperamentów i koncepcji psychologicznych człowieka,- dokonać trafnej oceny własnej osobowości, temperamentem z możliwością wykorzystania tych cech w życiu zawodowym,
<ul style="list-style-type: none">- analizować poszczególne źródła stresu,- sklasyfikować czynniki stresogenne.
<ul style="list-style-type: none">- weryfikować i pozytywnie kreować swoją osobowość,- planowanie własnych działań i ocena ich efektywności,- analizować zdolność do wyznaczania sobie celów i ich realizacji
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać zasady skutecznej motywacji,- dobierać odpowiednie narzędzia motywacji do określonej sytuacji.
<ul style="list-style-type: none">- analizuje możliwości dokonywania trafnych wyborów zmian,- definiuje problem i poszukuje rozwiązań, potrafi dokonać wyboru najlepszych pomysłów i konsekwentnie je realizować.
<ul style="list-style-type: none">- analizować potrzeby niższego i wyższego rzędu,- analizować motyw w pracy zawodowej oraz działalności gospodarczej,
<ul style="list-style-type: none">- podawać przykłady znanych z życia grup społecznych,- wykazać się znajomością cech dobrej grupy
<ul style="list-style-type: none">- posługiwać się pojęciami inicjatywność, asertywność, kreatywność,- dokonywać prawidłowego wyboru zachowania inicjatywnego, asertywnego i kreatywnego,- analizować cechy lidera

<ul style="list-style-type: none">- przytaczać cechy dobrego wystąpienia,- analizować elementy komunikacji interpersonalnej,- omówić wysłuchaną debatę, wskazać jej pozytywne i negatywne cechy.
<ul style="list-style-type: none">- identyfikować poszczególne zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej,- przeciwdziałać barierom komunikacyjnym w określonych sytuacjach,
<ul style="list-style-type: none">- przygotować prezentację wizualną,- odpowiednio pracować głosem w trakcie prezentacji,- odpowiedzieć w prawidłowy sposób na pytania zadawane po wygłoszeniu prezentacji
<ul style="list-style-type: none">- sklasyfikować przyczyny konfliktów,- przeciwdziałać czynnikom konfliktowym,- tworzyć warunki sprzyjające dobrej negocjacji,- analizować możliwości korzystania z pomocy arbitra.
<ul style="list-style-type: none">- scharakteryzować zasoby występujące w gospodarce,- scharakteryzować proces okrężnego obiegu dochodów.
<ul style="list-style-type: none">- rozróżniać poszczególne rynki,- mówić kwestię wykorzystania zasobów i alokacji dóbr w gospodarce rynkowej,- podawać cechy „zdrowej” konkurencji
<ul style="list-style-type: none">- rysować krzywe popytu i podaży,- analizuje regulatory rynku i równowagę rynkową,- scharakteryzować równowagę pomiędzy popytem i podażą
<ul style="list-style-type: none">- analizuje cechy wolnej przedsiębiorczości, konkurencji i systemu cen,- przygotować analizę cen wybranego produktu.
<ul style="list-style-type: none">- analizuje bodźce ekonomiczne wpływające na zachowanie przedsiębiorców,- analizuje na przykładach różne zachowania etyczne i nie etyczne,- wymieniać i scharakteryzować przykłady nieuczciwej reklamy i dumpingu.
<ul style="list-style-type: none">- wymieniać narzędzia za pomocą których państwo wpływa na życie gospodarcze,- analizować wady i zalety interwencjonizmu państwa
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśnić różnice pomiędzy poszczególnymi miernikami wzrostu gospodarczego,- analizować cykl koniunkturalny i przyczyny zmian cyklu koniunkturalnego w Polsce i na świecie,- analizować dane statystyczne.
<ul style="list-style-type: none">- wykazać się zdolnością pracy na komputerze i wyszukiwaniem danych,- komentować obecną sytuację gospodarczą w kraju i na świecie,
<ul style="list-style-type: none">- analizować sposoby walki z inflacją,- przedstawiać skutki inflacji dla gospodarki narodowej,- wyjaśniać monetarny charakter inflacji.
<ul style="list-style-type: none">- podać i scharakteryzować motywy popytu na pieniądź,- opisać rolę rezerw obowiązkowych,- analizować narzędzia polityki monetarnej
<ul style="list-style-type: none">- wskazać sposoby racjonalnego gospodarowania środkami finansowymi przez gospodarstwo domowe,- zidentyfikować ryzyka związane z wpadnięciem w spiralę zadłużenia.
<ul style="list-style-type: none">- analizować różne podziały i klasyfikować przedsiębiorstwa,- podawać kryteria podziału przedsiębiorstw.
<ul style="list-style-type: none">- analizować poszczególne formy przedsiębiorstw wg sektora własności.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać poszczególne spółki pod względem różnych cech,- potrafić wymienić przykłady spółek występujących na rynku lokalnym i regionalnym, analizować firmy.
<ul style="list-style-type: none">- analizować poszczególne spółdzielnie,- porównywać zasady funkcjonowania przedsiębiorstwa państwowego i spółdzielni.
<ul style="list-style-type: none">- określać przydatność poszczególnych rodzajów finansowania pod kontem skali i rodzaju działalności,- scharakteryzować wady i zalety różnych form finansowania działalności gospodarczej.
<ul style="list-style-type: none">- Porównać wartości niematerialne i prawne, kapitały własne i obce,
<ul style="list-style-type: none">- wypełniać podstawowe druki dokumentów,- wybrać działalność, która ma szansę na sukces
<ul style="list-style-type: none">- podawać zasady budowy biznesplanu,- wymieniać źródła informacji potrzebnych do stworzenia biznesplanu,

<ul style="list-style-type: none">- przedstawić prezentację swojego pomysłu,- odpowiadać na zadawane pytania,- bronić swoich przekonań i swojego pomysłu,- dokonać samooceny swojego pomysłu ze wskazaniem wyraźnej potrzeby tego rodzaju działalności (analiza rynku lokalnego),- zanalizować i ocenić ryzyko podejmowania tej działalności.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać poszczególne rodzaje rozliczeń,- wskazywać najpopularniejsze formy rozliczeń finansowych,- wypełniać druki wpłat, polecenia przelewu, czeku rozrachunkowego, zdobyć w banku odpowiedni formularz,- analizuje różnice w rozliczeniach.
<ul style="list-style-type: none">- podawać koszty potrzebne do rozpoczęcia działalności w swojej specjalizacji, zawodzie,- analizować wynik finansowy wybranego przedsiębiorstwa,- analizować możliwości przychodów w swoim zawodzie,
<ul style="list-style-type: none">- analizować poszczególne rodzaje konkurencji,- wybierać najlepsze formy konkurencji na rynku,- podać przykłady konkurencji zakładów o podobnych produktach,
<ul style="list-style-type: none">- analizować warunki konkurencji monopolistycznej,- porównuje aspekty prawne polityki antymonopolowej.
<ul style="list-style-type: none">- analizować zadania instytucji odpowiadającej za stabilność systemu finansowego,- analizować rolę RPP w systemie finansowym,- omówić kwestię niezależności banku centralnego.
<ul style="list-style-type: none">- analiza usług różnych banków,- analizować taryfy opłat za operacje w różnych bankach,- wybierać najkorzystniejsze oferty kredytowe na rynku.- wypełniać druk założenia konta osobistego ROR w wybranym banku
<ul style="list-style-type: none">- analizować ofert kredytowych w różnych bankach,- wypełniać przykładowy druk umowy kredytowej, jako kredytobiorca i poręczyciel,- znać odpowiedzialność kredytobiorcy i poręczyciela.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać na czym polega ryzyko inwestycji na rynku kapitałowym,- scharakteryzować opcje i kontrakty terminowe,- wymieniać wskaźniki GPW.
<ul style="list-style-type: none">- analizować zasady obrotu papierami wartościowymi,- analizować notowania giełdowe,- podawać instytucje emitujące akcje i obligacje skarbowe, podać cel ich emisji.
<ul style="list-style-type: none">- przedstawić wady i zalety różnych form oszczędzania w przypadku wzrostu, bądź spadku inflacji,- scharakteryzować cechy dobrej lokaty,- wykazać zalety lokowania pieniędzy, a nie gromadzenia ich w domu,- wskazać najbardziej efektywne formy lokowania pieniędzy.
<ul style="list-style-type: none">- analizować celowość ubezpieczeń,- wyjaśniać różnice pomiędzy różnymi modelami ubezpieczeń,- opisać rolę trzeciego filaru ubezpieczeń,- wskazać alternatywne możliwości zabezpieczenia przyszłości,- ocenić wpływ zmian demograficznych na przyszłą emeryturę.
<ul style="list-style-type: none">- porównać różne rodzaje dobrowolnych ubezpieczeń,- analizować różne polisy,- wskazywać zalety i wady ubezpieczeń dodatkowych.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać zmiany roli państwa z historii i teraźniejszości,- analizować wady i zalety poszczególnych funkcji państwa w odniesieniu do obecnej sytuacji,
<ul style="list-style-type: none">- analizować wpływ inwestycji i dotacji państwowych na gospodarkę,- ocenić skuteczność wybranych form interwencjonizmu państwowego,- analizować protekcyjnizm jako ochronę rynku krajowego przed konkurencją zagraniczną.
<ul style="list-style-type: none">- analizować zadania poszczególnych osób w rządzie,- podawać zasady głosowania w sejmie i senacie, oraz przyjmowanie ustaw.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać różne funkcje państwa,- wskazywać zasady planowania i sporządzania, oraz zatwierdzania budżetu państwa,

<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać różnice między poszczególnymi rodzajami podatków,- wskazać źródła finansowania deficytu budżetowego,- analizować powstanie długu publicznego.
<ul style="list-style-type: none">- analizować przykładowy budżet gminy,- skorzystać ze strony internetowej BIP, dotyczące własnej gminy i jej wydatków,- analizować i przetwarzać dane liczbowe do wypełnienia deklaracji podatkowej,
<ul style="list-style-type: none">- dokonać analizy występujących reklam,- ocenić jej wpływ na przeciętnego Polaka,
<ul style="list-style-type: none">- przygotować reklamę w formie prezentacji multimedialnej,- odpowiadać na pytania widowni.
<ul style="list-style-type: none">- porównać czas gwarancji udzielanej na różne artykuły,- weryfikować dane wynikające z gwarancji ostatnio zakupionego produktu i wynikające z niej prawa, a także ograniczenia.
<ul style="list-style-type: none">- analizować wybrane przepisy dotyczące pracownika i pracodawcy,- przedstawiać podstawowe zadania PIP,- stosować się do przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy.
<ul style="list-style-type: none">- analizować poszczególne umowy i ich korzyści dla pracownika,- porównywać poszczególne umowy korzystając z różnych wzorów umów,- charakteryzować samozatrudnienie jako nowa forma wykonywania pracy.
<ul style="list-style-type: none">- analizować porównawczo różne formy zatrudnienia,- dokonać wyboru najlepszej formy zatrudnienia z punktu widzenia swojego zawodu.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać zależność ilości zakładów produkcyjnych i firm a podażą na rynku pracy w najbliższym otoczeniu,- wykazać się znajomością danych o bezrobociu z PUP w regionie,- scharakteryzować bezrobocie w Polsce.
<ul style="list-style-type: none">- wyjaśniać wpływ związków zawodowych na rynek pracy,- wyjaśniać na czym polega specyfika rynku pracy.
<ul style="list-style-type: none">- porównywać biura pośredniczące w poszukiwaniu pracy,- przygotować własną ofertę pracy do wielu zakładów,- przeprowadzać analizę różnych ofert pracy z różnych źródeł.
<ul style="list-style-type: none">- wykonać wszystkie dokumenty rekrutacyjne na komputerze,- podawać zasady przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej,- wystąpić w roli pracownika starającego się o pracę i pracodawcy w trakcie symulacji rozmowy o pracę,- opracować dokumenty do konkretnego ogłoszenia.
<ul style="list-style-type: none">- ustalić liczbę przerw w pracy wliczonych do czasu pracy,- charakteryzować warunki pracy i wynagrodzenia w niedziele i święta oraz w porze nocnej,- obliczyć wartość przyszłych dochodów brutto i netto,
<ul style="list-style-type: none">- określać prawa do nabycia urlopu wypoczynkowego i określić czas przysługującego urlopu,- podawać warunki odwołania z urlopu,- charakteryzować dokument świadectwa pracy i celowość jego wydania.
<ul style="list-style-type: none">- analizować zasady kreatywnej księgowości,- podawać przykłady z życia nieodpowiedniej odpowiedzialności społecznej za swoje czyny,
<ul style="list-style-type: none">- charakteryzować przyczyny mobbingu w miejscu pracy, oraz zasady przeciwdziałania mobbingowi,- wyjaśniać dlaczego w biznesie występuje nieetyczne zachowanie,
<ul style="list-style-type: none">- charakteryzować transfer technologiczny programów badawczych oraz zakupu licencji, i praw do produkcji określonych towarów,- charakteryzować migrację zarobkową Polaków do innych krajów,- posługiwać się Rocznikiem Statystycznym,
<ul style="list-style-type: none">- zaprezentować pozytywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,- wskazać negatywne efekty globalizacji na przykładzie Polski,
<ul style="list-style-type: none">- omawiać zadania poszczególnych organów UE,- wyjaśniać znaczenie kryteriów przystąpienia do strefy euro.
<ul style="list-style-type: none">- podawać przykłady pomocy oferowanej przedsiębiorcom w Polsce, finansowanej ze środków UE,- podawać przykłady korzyści wynikające z korzystania z funduszy UE na podstawie codziennych doświadczeń.

- analizować artykuły prasowe na temat problemów ekonomicznych krajów Trzeciego Świata,
- zaszczepiać współczucie dla innych potrzebujących pomocy,
- kalkulować ilość osób pracujących i osób pobierających renty i emerytury na podstawie danych GUS,
- korzystać z różnych możliwości i środków pomocy potrzebującym.

Na ocenę dopuszczającą uczeń powinien:

- z pomocą nauczyciela zrozumieć i wykonać polecenia,
- zapamiętać wiadomości konieczne do elementarnej orientacji w treściach danego działu tematycznego i z pomocą nauczyciela umieć je odtworzyć,
- poprawnie, z pomocą nauczyciela, rozpoznawać, nazywać i klasyfikować poznane pojęcia, zjawiska, procesy, dokumenty, postacie życia publicznego itp.,
- wykonywać samodzielnie lub z pomocą nauczyciela proste ćwiczenia i polecenia,
- współpracować w zespole w trakcie wykonywania zadań,
- prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dostateczną uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- zapamiętać podstawowe wiadomości dla danego działu tematycznego i samodzielnie je prezentować,
- rozumieć podstawowe omawiane zagadnienia,
- dokonywać selekcji i porównania poznanych zjawisk,
- samodzielnie i poprawnie wykonywać proste ćwiczenia i zadania,
- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- aktywnie uczestniczyć w pracach i zadaniach zespołowych,
- systematycznie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń.

Na ocenę dobrą uczeń powinien:

- rozumieć polecenia i instrukcje,
- znać omawianą na zajęciach problematykę na poziomie rozszerzonym oraz w sposób logiczny i spójny ją prezentować,
- rozumieć omawiane treści i umieć wyjaśnić je innym,
- uogólniać i formułować wnioski,
- zajmować stanowisko w kwestiach spornych i bronić swoich poglądów na forum klasy,
- aktywnie uczestniczyć w zajęciach lekcyjnych,
- poprawnie i sprawnie wykonywać ćwiczenia i inne zadania,
- umieć poprawnie wykorzystać zdobytą wiedzę w praktyce,
- wykazywać zainteresowanie omawianą na zajęciach problematyką,
- systematycznie i starannie prowadzić zeszyt przedmiotowy i zeszyt ćwiczeń

Na ocenę bardzo dobrą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę dobrą, a ponadto:

- posiadać wiadomości na poziomie treści dopełniających,
- wykazywać zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularnonaukową dotyczącą omawianych treści,
- umieć samodzielnie poszukiwać informacji w różnych źródłach oraz je selekcjonować,
- właściwie interpretować nowe sytuacje i zjawiska, w sposób twórczy rozwiązywać problemy,
- umieć oceniać otaczającą rzeczywistość społeczno-polityczną zgodnie z przyjętymi kryteriami wartości,

- kierować się dobrem ogółu przy podejmowaniu decyzji, negocjować stanowisko, osiągać kompromis,
- kierować pracą zespołu rówieśników,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki na poziomie szkolnym.

Na ocenę celującą uczeń powinien wypełnić takie wymagania jak na ocenę bardzo dobrą, a ponadto:

- wykazywać szczególne zainteresowanie przedmiotem oraz literaturą popularno-naukową i specjalistyczną zgodną z omawianą na zajęciach tematyką,
- uczestniczyć w konkursach i olimpiadach właściwych dla przedmiotu i uzyskiwać wyróżniające wyniki, godnie reprezentując szkołę,
- podejmować się wykonania zadań (indywidualnie lub w zespole) dodatkowych, znacznie wykraczających poza podstawę programową.

5.2 Główne narzędzia kontroli

Uczeń oceniany jest na lekcjach podstaw przedsiębiorczości systematycznie w ciągu całego okresu nauczania przy pomocy różnorodnych narzędzi pomiaru dydaktycznego.

1. Przedmiotem kontroli i oceny ucznia są:
 - wiadomości i umiejętności oraz gotowość do ich zaprezentowania,
 - różne przejawy aktywności intelektualnej, w tym rozumienie tekstów i instrukcji, uczestniczenie w dyskusjach, praca indywidualna i w zespole, sprawne wykonywanie ćwiczeń praktycznych i innych powierzonych zadań oraz opracowanie i realizacja projektów,
 - umiejętność gromadzenia i selekcji informacji z różnych źródeł, w tym z Internetu i oprogramowania komputerowego,
 - umiejętności komunikacyjne (w mowie i w piśmie), w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjnych.
2. Oceny bieżące, według skali obowiązującej w wewnątrzszkolnym systemie oceniania, uczeń otrzymuje za:
 - wypowiedzi ustne - na określony temat, referaty, udział w dyskusji,
 - sprawdziany różnego typu (np. testy, sprawdziany umiejętności praktycznych),
 - prace domowe (pisemne i ustne, tworzenie stron WWW, folderów, plakatów, plansz itp.),
 - systematyczne prowadzenie zeszytu przedmiotowego i zeszytu ćwiczeń,
 - aktywny udział w zajęciach, w tym również pozalekcyjnych (konkursy, sesje popularnonaukowe, debaty, projekty itp.).
3. Ocenę semestralną i roczną wystawia się na podstawie ocen cząstkowych, zgodnie z procedurą obowiązującą w Wewnątrzszkolnym Systemie Oceniania.
4. Szczegółowe wymagania na poszczególne oceny określa przedmiotowy system oceniania.
5. Ocena wiedzy i umiejętności ucznia powinna być obiektywna, zgodna z obowiązującymi, znanymi uczniom i rodzicom, kryteriami oraz jawna.
6. Ocena powinna wspierać rozwój intelektualny i emocjonalny uczniów, zachęcać do podejmowania nowych zadań i doskonalenia własnych umiejętności.

6 Procedury ewaluacji programu nauczania

Celem ewaluacji jest określenie czynności, które będą optymalizowały i doskonaliły proces kształcenia, umożliwiały realizację zaplanowanych celów kształcenia, umiejętności rzeczywiście ukształtowanych.

W wyniku ewaluacji powinny być podjęte decyzje, dotyczące zmiany jakościowej lub ilościowej czynników wpływających na poziom efektywności kształcenia.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów jest częścią procesu ewaluacji, polegającego na kontroli czynności dydaktycznych, sprawdzaniu ich rezultatów, wystawianiu ocen oraz modyfikowaniu przyjętych strategii dydaktycznych w oparciu o wnioski wynikające z ewaluacji.

Ważna w procesie ewaluacji jest:

- wstępna kontrola osiągnięć uczniów, mająca na celu zbadanie zainteresowań i predyspozycji do uczenia się przedsiębiorczości,
- prowadzona bieżąca kontrola osiągnięć uczniów poprzez systematyczne sprawdzanie stopnia opanowanej wiedzy i umiejętności. Pozwoli to szybko określić występujące trudności i podjąć próby ich przewyciężenia, poznać sukcesy i wyjątkowe uzdolnienia uczniów.
- ocenianie wiadomości i umiejętności sprawdzane na podstawie udziału w dyskusjach, wykonywanych projektach, wykonanych ćwiczeniach, obserwacji pracy uczniów w grupie,
- utworzenie zestawu osiągnięć uczniów połączonego z kryteriami ocen.

Przykładowa ankieta samooceny kompetencji przedsiębiorczości ucznia.

Oceń swoją wiedzę i umiejętności – zaznacz „x” na skali ocen

Słabo – 1

Średnio – 2

Bardzo dobrze - 3

Lp.	Wyszczególnienie	Skala ocen (od 1 do 3).		
		1	2	3
1.	Potrafię prowadzić mediacje.			
2.	Potrafię podać argumenty podjętej decyzji.			
3.	Potrafię zebrać informacje			
4.	Potrafię sformułować wnioski.			
5.	Potrafię współdziałać w grupie.			
6.	Potrafię przygotować prezentację firmy.			
7.	Potrafię korzystać z różnych źródeł informacji.			

Przykładowa ankieta ewaluacji zajęć lekcyjnych.

Oceń przeprowadzone zajęcia – zaznacz „x” na skali ocen

Słabo – 1

Średnio – 2

Bardzo dobrze - 3

Kryterium	Skala punktów		
	1	2	3
Na ile dzisiejsze zajęcia spełniły twoje oczekiwania?			
Czy cele zajęć zostały osiągnięte?			
Czy zrozumiałeś przedstawiane treści?			
Czy przekazane treści będą przydatne w życiu zawodowym?			
Jak oceniasz zastosowane metody nauczania?			

W ocenę procesu dydaktycznego włączeni zostaną uczniowie, do których zostaną skierowane anonimowe ankiety na temat treści nauczania, stosowanych metod, celów zajęć, przydatności w nauce i życiu zawodowym na koniec poszczególnych działów i na wybranych lekcjach. Otrzymane w ten sposób informacje zostaną wykorzystane do doskonalenia własnego warsztatu pracy nauczyciela.

7 Warunki niezbędne do realizacji programu nauczania

Warunkiem realizacji programu nauczania „Podstaw przedsiębiorczości” jest posiadanie przez nauczyciela niezbędnych kwalifikacji zgodnych Rozporządzeniem MEN w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych przez nauczyciela. Ponadto nauczyciel powinien posiadać gotowość do prowadzenia zajęć metodami aktywizującymi, często z wykorzystaniem komputera, Internetu, pomocy audiowizualnych. W związku z czym wskazane jest, aby zajęcia z podstaw przedsiębiorczości odbywały się w pracowni przedmiotowej wyposażonej w komputer, projektor multimedialny, rzutnik folii, ekran, tablicę, tablice magnetyczne lub korkowe, odtwarzacz CD/DVD, telewizor, ewentualnie kamerę wideo, podręczną biblioteczkę, w której powinny się znajdować: podręcznik, przewodnik metodyczny dla nauczyciela, podstawowe akty prawne, tj. kodeks spółek handlowych, kodeks cywilny, kodeks pracy, ustawa Prawo spółdzielcze, ustawa o ochronie konkurencji i konsumenta, ustawa o finansach publicznych, ustawa budżetowa oraz schematy organizacyjne i przykładowe statuty różnych przedsiębiorstw, roczniki statystyczne i literatura fachowa dotycząca gospodarki rynkowej, dysproporcji gospodarczych, integracji Polski z Unią Europejską i inne według uznania nauczyciela, ławki i krzesła, które można dowolnie ustawiać do organizowania zajęć w grupie.

8 Bibliografia

- [1] Chodnicki J, Grandas M, Kołodziejczyk A, Królikowski J, *Ocenianie. Program Nowa Szkoła, Materiały szkoleniowe dla rad pedagogicznych*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 1999.
- [2] Dylak St., *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2002.
- [3] Komorowska H., *Konstrukcja, realizacja i ewaluacja programu nauczania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1994.
- [4] Niemierko B., *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa, 1990.
- [5] Niemierko B. E. Kowalik, *Perspektywy diagnostyki edukacyjnej*, Warszawa 1999.
- [6] Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa 1999.
- [7] Nowacki T., *Podstawy dydaktyki zawodowej*, Warszawa, 1991.
- [8] Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa, 1987.
- [9] Ornstein A, Hunkins F, *Program szkolny. Założenia, zasady problematyka*, WSiP, Warszawa, 1999.
- [10] Sawisz A., *Szkoła, a system społeczny*, WSiP, Warszawa 1989.
- [11] Sołtys D, Szmigiel M. K., *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Wydawnictwo „Zamiast korepetycji”, Kraków 1997.
- [12] Szempruch J., *Założenia, zasady opracowania i modyfikacji programu kształcenia kompetencji kluczowych w zakresie przedsiębiorczości*, WSEiI Lublin 2009.
- [13] Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2000,

